

LBRIS

We know
books

COREY ROBIN

Spiritul reacționar

Conservatorismul de la
Edmund Burke la Donald Trump

Traducere din limba engleză și note de
Alexandru-Vasile Sava
și Adrian Em. Rus

TACT
EDITURA

Cuprins

Prefață la ediția a II-a.....5

PARTEA I

Reacțiunea – o introducere.....17

1. Viața privată a puterii.....19
2. Despre contrarevoluție69
3. Sufletul violenței93

PARTEA A II-A

Vechile regimuri ale Europei.....129

4. Primul contrarevoluționar131
5. Valoarea de piață a lui Burke147
6. Între marginile lui Nietzsche181

PARTEA A III-A

Vederi americane.....219

7. Metafizică și gumă de mestecat.....221
8. Principele ca paria.....245
9. În căutarea imperiului pierdut259
10. *Affirmative Action Baby*.....285
11. Un spectacol despre nimic.....307

LBRIS

We know
books

P A R T E A I

Reacțiunea

O INTRODUCERE

CAPITOLUL I

Viața privată a puterii

Un partid politic s-ar putea să constate că a avut o istorie înainte să fi convenit sau să fi fost pe deplin conștient de propriile sale principii permanente; se prea poate să fi ajuns la actuala sa formă printr-o succesiune de metamorfoze și adaptări, de-a lungul cărora anumite probleme au devenit perimate și noi probleme s-au ivit. Care îi sunt principiile fundamentale se va putea, cel mai probabil, descoperi doar printr-o examinare atentă a comportamentului său de-a lungul istoriei și prin examinarea a ceea ce au spus, în numele său, cele mai profunde și mai filosofice spirite ale sale; și numai cunoașterea istorică precisă și analiza judicioasă vor putea distinge între permanent și tranzitoriu; între acele doctrine și principii pe care partidul trebuie mereu și în orice împrejurare să și le mențină, altfel s-ar dovedi o fraudă, și acelea impuse de circumstanțe speciale, care sunt inteligibile și justificabile doar în lumina acelor circumstanțe.

— T.S. Eliot, „The Literature of Politics”

DE LA începutul epocii moderne, bărbați și femei aflați în poziții de subordonare s-au mobilizat împotriva superiorilor lor din cadrul statului, bisericii, locului de muncă și altor instituții ierarhice. Ei s-au adunat sub diferite stindarde – mișcarea muncitorească, feminism, aboliționism, socialism – și au scandat diferite lozinci: libertate, egalitate, drepturi, democrație, revoluție. În aproape fiecare situație, superiorii lor au opus rezistență, în mod violent sau non-violent, legal sau ilegal, deschis sau pe ascuns. Acest marș pentru și demers împotriva democrației¹ este istoria politicii moderne sau, cel puțin, una dintre istoriile sale.

¹ În original: *march and demarche of democracy*. Structura este un joc de cuvinte unde *demarche*, pe de o parte, trimite la demers politic sau diplomatic, însă, pe de altă parte, mai are și sensul de protest diplomatic, contrastând cu *march* [...] *of democracy* („progresul democrației”) și formând un fals antonim al acestuia: *de-marche*. (n. tr.)

Această carte se ocupă de cea de-a doua parte a acestei istorii, de demersurile împotriva democrației și de ideile politice – numite, după caz, conservatoare, reacționare, revanșarde sau contrarevoluționare – care se nasc din acestea și le reproduc. Aceste idei, aflate la extrema dreaptă a spectrului politic, au fost călitate în luptă. Și așa au fost dintotdeauna, cel puțin de când au apărut ca ideologii coerente în timpul Revoluției Franceze, mai degrabă bătălii între grupuri sociale decât între națiuni; simplificând, între cei cu mai multă putere și cei cu mai puțină. Pentru a înțelege aceste idei, trebuie să înțelegem acea istorie. Pentru că asta este conservatorismul: o meditație asupra – și o reprezentare teoretică a – experienței de-a deține puterea, de-a o vedea amenințată și de-a încerca să o redobândești.

În ciuda diferențelor foarte reale dintre ei, muncitorii dintr-o fabrică sunt asemenea secretarilor dintr-un birou, țăranilor de pe o moșie, sclavilor de pe o plantație – chiar și soțiilor dintr-o căsnicie –, pentru că trăiesc și muncesc în condițiile unei distribuții inegale a puterii. Ei se supun și ascultă, urmărind poruncile administratorilor și ale stăpânilor, ale soților și ale nobililor. Sunt disciplinați și pedepsiți. Fac multe și primesc puține înapoi. Uneori situația lor este rezultatul unei alegeri libere – muncitorii încheie un contract cu angajatorii lor, soțiile cu soții lor –, însă implicațiile acestora rareori sunt. În fond, ce contract ar putea enumera în detaliu toate amănuntele, chinurile zilnice și suferința constantă ale unei slujbe sau ale unei căsnicii? De-a lungul istoriei americane, contractele au servit adesea drept unelte pentru exercitarea unor constrângeri și coerciții neprevăzute, în special în cadrul unor instituții precum munca și familia, unde bărbații și femeile își petrec o mare parte a vieții lor. Contractele de muncă și cele matrimoniale au fost interpretate de judecători, ei înșiși favorabili intereselor angajatorilor și soților, ca incluzând tot felul de prevederi nescrise și nedorite de servitute, la care soțiile și muncitorii ar fi consimțit tacit chiar

și atunci când nu aveau cunoștință de astfel de prevederi sau ar fi dorit să stipuleze altceva.²

Până în 1980, de pildă, era legal în fiecare stat din SUA ca soțul să își violeze soția.³ Justificarea aceasta data de la 1736, dintr-un tratat al juristului englez Matthew Hale. Când o femeie se căsătorește, argumenta Hale, ea consimte implicit să se „dăruiască soțului ei în acest fel [sexual]”. Consimțământul ei este unul tacit, chiar dacă în necunoștință de cauză, „pe care nu-l poate retrage” pe durata căsniciei lor. De îndată ce a spus „da”, ea nu mai poate spune niciodată „nu”. Chiar și în 1957 – în timpul Curții Warren⁴ –, un tratat legal standard putea stabili că: „Un bărbat nu comite viol dacă întreține relații sexuale cu soția sa legitimă, chiar dacă o face cu forța și împotriva voinței ei.” Dacă o femeie (sau un bărbat) încerca să stipuleze în contractul matrimonial o clauză conform căreia trebuia să existe un consimțământ expres pentru ca actul sexual să aibă loc, judecătorii erau obligați de dreptul comun să o ignore sau să o anuleze. Consimțământul implicit era o caracteristică structurală a contractului pe care niciuna dintre părți nu o putea modifica. În condițiile în care opțiunea divorțului nu era ușor accesibilă înainte

² La turnura secolului al XX-lea, 98% dintre judecătorii federali, într-o proporție covârșitoare Republicani și antisindicaliști, proveneau din „segmentul cel mai de sus al ierarhiilor naționale de clasă și statut.” William E. Forbath, *Law and the Shaping of the American Labor Movement* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1991), p. 33.

³ Chiar și astăzi, violul conjugal este pedepsit cu mai puțină severitate – și cere procurorilor să ridice obiecții mai ferme – decât violul neconjugal. Conform unui cercetător: „Excepția violului conjugal supraviețuiește sub o formă sau alta în majoritatea statelor.” Vezi Jill Elaine Hasday, „Contest and Consent: A Legal History of Marital Rape”, *California Law Review* 88 (2000), p. 1375, 1490; Rebecca M. Ryan, „The Sex Right: A Legal History of the Marital Rape Exemption”, *Law & Social Inquiry* 20 (1995), p. 941-942, 992-995; Nancy F. Cott, *Public Vows: A History of Marriage and the Nation* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2000), p. 211.

⁴ Curtea Warren se referă la perioada cuprinsă între 1953 și 1969, când Curtea Supremă a Statelor Unite a fost prezidată de judecătorul-șef Earl Warren, fiind, în general, considerată cea mai liberală și progresistă componentă a Curții din istoria țării. (*n. tr.*)

de a doua jumătate a secolului al XX-lea, contractul matrimonial condamna femeile la a fi servitoarele sexuale ale soților lor.⁵ O dinamică similară funcționa și în cazul contractului de muncă: lucrătorii consimțeau să fie angajați de angajatorii lor, însă până în secolul al XX-lea, acel consimțământ a fost interpretat de judecători ca având prevederi implicite și irevocabile de servitute; totodată, posibilitatea de a pleca prin demisie nu era nici pe departe atât de accesibilă, legal sau practic, cum ar putea crede mulți.⁶

Din când în când însă subordonații acestei lumi își contestă soarta. Ei protestează față de condițiile lor, adresează scrisori și petiții, se alătură mișcărilor și își formulează revendicări. Țelurile lor s-ar putea să fie minimale și discrete – măsuri de protecție mai bune pentru utilajele industriale, oprirea violului conjugal –, dar prin exprimarea lor ei invocă spectrul unei schimbări mai radicale a puterii. Ei încetează să mai fie servitori sau solicitanți și devin agenți, vorbind și acționând în nume propriu. Mai mult decât reformele în sine, această afirmare a capacității de acțiune a clasei supuse – apariția unei voci insistente și independente care-și exprimă cererile – este cea care îi deranjează pe superiorii lor. Reforma agrară din Guatemala din 1952 a redistribuit aproximativ un milion și jumătate de acrii de pământ către 100.000 de familii de țărani. Asta era nimic, din perspectiva claselor conducătoare ale țării, în comparație cu vâltoarea dezbaterilor politice pe care proiectul de lege părea să le declanșeze. Reformatorii progresiști, se plâneau arhiepiscopul Guatemalei, trimiteau țăranii locali „înzeștrați cu

⁵ Ar trebui subliniat că, înainte de eliminarea exonerării privind violul conjugal, violența sexuală era deja recunoscută drept unul dintre puținele motive legitime pentru a solicita divorțul. Hasday, „Contest and Consent”, p. 1397-1398, 1475-1484; Ryan, „Sex Right”, p. 941; Cott, *Public Vows*, p. 195, 203.

⁶ Karen Orren, *Belated Feudalism: Labor, the Law, and Liberal Development in the United States* (New York: Cambridge University Press, 1991); Robert J. Steinfeld, *Coercion, Contract, and Free Labor in the Nineteenth Century* (New York: Cambridge University Press, 2001); Forbath, *Shaping of the American Labor Movement*.

darul de-a vorbi” în capitală, unde li se oferea oportunitatea de „a vorbi în public”. Asta a fost marea nenorocire a reformei agrare.⁷

În ultimul său discurs important în fața Senatului, John C. Calhoun, fost vicepreședinte și principalul apărător al cauzei sudiste, a identificat decizia Congresului de la mijlocul anilor 1830 de a primi petiții aboliționiste ca fiind momentul în care națiunea a intrat ireversibil pe făgașul confruntării cu problema sclaviei. Într-o carieră de patru decenii în care a asistat la înfrângeri ale poziției proprietarilor de sclavi, cum au fost Impozitul Abominabil⁸, Criza Nulificării⁹ și Legea Forței, simpla apariție a discursului

⁷ Greg Grandin, *The Last Colonial Massacre: Latin America in the Cold War* (Chicago: University of Chicago Press, 2004), p. 56-57. Începerea discuțiilor politice în rândul celor fără putere a fost, de asemenea, potrivit unui democrat nemulțumit care îi scria senatorului liberal Paul Douglas în anii 1960, marele rău al programelor Great Society: „Sint că domnul Johnson este în mare măsură responsabil pentru actuala revoltă, prin încurajarea constantă a celor de culoare de a lua orice măsură pentru a se afirma și pentru a-și CERERE drepturile.” Rick Perlstein, *Nixonland: The Rise of a President and the Fracturing of America* (New York: Scribner, 2008), p. 117.

⁸ În original: *Tariff of Abominations*. Nume dat Legii Impozitelor Vamale din 1828. În prima parte a secolului al XIX-lea, Statele Unite impun o serie de taxe vamale asupra importurilor ieftine din Marea Britanie, cu scopul de a proteja industria emergentă a statelor din nord-est. Aceste măsuri fiscale stârnesc opoziția statelor sudiste, a căror economie era afectată atât de scăderea cererii britanice de bumbac american, cât și de creșterea prețurilor la bunurile de consum pe care statele din sud nu le produceau. Pentru a bloca o nouă majorare a acestor taxe protecționiste și ca parte a unei manevre electorale, reprezentanții statelor din sud propun o lege care ar afecta și importurile de materii prime necesare industriei nordice (în special lână), nu doar bunurilor finite, convingși că o astfel de propunere ar fi atât de greu de acceptat (atât de „abominabilă”), încât ar stârni opoziția nordicilor, ceea ce ar fi împiedicat adoptarea unor noi taxe și ar fi transferat responsabilitatea eșecului asupra coaliției nordice a președintelui John Quincy Adams, sabotându-l pe acesta în pragul unor noi alegeri prezidențiale. Manevra însă eșuează, întrucât un număr suficient de congresmeni nordici acceptă noile impozite și votează legea, episod ce duce la declanșarea Crizei Nulificării. (*n. nr.*)

⁹ Criză politică care a avut loc între 1832 și 1833, în timpul președinției lui Andrew Jackson, declanșată de abrogarea (nulificarea) Legii Impozitelor Vamale din 1828, și a unei noi legi de compromis votată în 1832, pe teritoriul Carolinei de Sud. În cadrul sistemului juridic al Statelor Unite, statele nu au puterea de a abroga legi federale declarate constituționale de Curtea Supremă, un fapt contestat încă din secolul al XIX-lea. Disputa este rezolvată prin adoptarea unei noi legi de

scavilor în capitala națiunii i s-a părut lui Calhoun, aflat pe patul de moarte, indiciul că revoluția a început.¹⁰ Iar când, cu o jumătate de secol mai târziu, succesorii lui Calhoun au încercat să închidă duhul aboliționist înapoi în lampă, ei au atacat aceeași afirmare a capacității de a acționa a persoanelor de culoare. Explicând proliferarea convențiilor constituționale din Sud, care restricționau dreptul de vot în anii 1890 și 1900, un delegat de la una dintre aceste convenții a declarat: „Marele principiu care stă la baza acestei mișcări a Convenției [...] a fost eliminarea negrului din politica acestui stat.”¹¹

Istoria muncitorească americană este plină de proteste similare ale claselor angajatoare și ale aliaților lor din guvern: nu că muncitorii sindicalizați sunt violenți, indisciplinați sau neprofitabili, ci că sunt independenți și se organizează singuri. Într-adevăr, atât de puternică e autoorganizarea lor, încât amenință – în ochii superiorilor lor – să facă angajatorul și statul superflue. În timpul Marii Revolte din 1877¹², lucrătorii feroviari greviști din St. Louis au început să conducă singuri trenurile. Temându-se că publicul ar putea ajunge la concluzia că muncitorii sunt capabili să

compromis a impozitelor vamale în 1833 și prin adoptarea Legii Forței [*Force Bill*], care permite președintelui să folosească forța militară împotriva Carolinei de Sud. Aceste măsuri îi determină pe reprezentanții Carolinei de Sud să cedeze și să accepte noile impozite, abrogând Legea Forței pe teritoriul statului însă doar ca gest simbolic. Criza este considerată unul dintre episoadele precursore ale secesiunii statelor sudice și ale Războiului Civil American. (n. tr.)

¹⁰ John C. Calhoun, „Speech on the Admission of California -- and the General State of the Union”, in *Union and Liberty: The Political Philosophy of John C. Calhoun*, ed. Ross M. Lence (Indianapolis: Liberty Fund, 1992), p. 583-585.

¹¹ Alexander Keyssar, *The Right to Vote: The Contested History of Democracy in the United States* (New York: Basic, 2000), p. 112.

¹² Nume dat Marii Greve Feroviare din 1877, declanșată de o serie de reduceri salariale combinate cu majorarea dividendelor acordate acționarilor, care număra la apogeul său peste 100.000 de greviști. Greva a fost întâmpinată cu violență de către trupele federale, care au ucis în jur de o sută de greviști și au arestat alți o mie, fără ca revendicările greviștilor să fie acceptate. Cu toate acestea, greva a marcat începutul unei perioade de militantism muncitoresc activ în istoria Statelor Unite. (n. tr.)

administreze singuri calea ferată, patronii au încercat să-i oprească – practic, lansând propria lor grevă pentru a demonstra că numai ei pot face ca trenurile să circule la timp. În timpul grevei generale din Seattle din 1919¹³, muncitorii au făcut eforturi mari pentru a-și asigura servicii publice de bază, inclusiv în domeniul legii și al ordinii. Atât de mult succes au avut, încât primarul a concluzionat că capacitatea independentă a muncitorilor de a limita violența și anarhia era cea mai mare amenințare.

Așa-numita grevă de solidaritate din Seattle a fost o tentativă de revoluție. Faptul că nu a existat violență nu schimbă nimic. [...] Este adevărat, nu au existat arme de foc, nici bombe, nici omoruri. Revoluția, repet, nu are nevoie de violență. Greva generală, așa cum s-a desfășurat în Seattle, este în sine arma revoluției, fiind cu atât mai periculoasă cu cât este liniștită. [...] Cu alte cuvinte, ea scoate guvernul din funcțiune. Și asta e tot ce înseamnă revolta – indiferent cum e înfăptuită.¹⁴

Până în secolul al XX-lea, judecătorii îi denunțau adesea pe muncitorii sindicalizați pentru că își formulau propriile definiții ale drepturilor și își întocmeau propriul registru de reguli la locul de muncă. Astfel de muncitori, susținea un tribunal federal, se vedeau pe ei înșiși ca „exponenți ai unei legi mai înalte decât cea [...] administrată de instanțe”. Ei exercitau „puteri care aparțin

¹³ Grevă generală declanșată în semn de solidaritate cu muncitorii din șantierele navale din Seattle, care cereau majorări salariale după înghețarea salariilor din timpul Primului Război Mondial. Deși a blocat o mare parte din activitatea economică a orașului, greva generală s-a încheiat după doar cinci zile (6-11 februarie 1919), când conducerea sindicală a cedat în fața autorităților și a presei, demoralizându-i pe greviști. Episodul este, în general, considerat unul dintre momentele de început ale Primei Panici Roșii, o perioadă de represiune împotriva grupărilor socialiste și sindicaliste din SUA, declanșată după Primul Război Mondial și Revoluția din Octombrie. (n. tr.)

¹⁴ Jeremy Brecher, *Strike!* (Cambridge, Mass.: South End Press, 1997), p. 34, 126. Vezi, de asemenea, Kim Phillips-Fein, *Invisible Hands: The Businessmen's Crusade against the New Deal* (New York: Norton, 2009), p. 87-114.

doar guvernului”, constituindu-se ca un „tribunal autoproclamat” al legii și ordinii, a declarat la un moment dat Curtea Supremă.¹⁵

Conservatorismul este vocea teoretică a acestei animozități împotriva capacității de acțiune a claselor subordonate. El oferă cel mai consistent și profund argument pentru a explica de ce nu ar trebui să li se permită păturilor inferioare să își exercite voința independentă, de ce nu ar trebui să li se permită să se autoguverneze sau să guverneze statul. Supunerea este prima lor îndatorire, iar capacitatea de a acționa este prerogativa elitei.

Deși se afirmă adesea că stânga luptă pentru egalitate, în timp ce dreapta luptă pentru libertate, această idee falsifică dezacordul real dintre dreapta și stânga. Istoric vorbind, conservatorul a favorizat libertatea pentru păturile superioare și constrângerea pentru cele inferioare. Cu alte cuvinte, ceea ce conservatorul înțelege și ceea ce nu-i place la ideea de egalitate nu este o amenințare la adresa libertății, ci extinderea acesteia. Pentru că în această extindere a libertății, el vede o pierdere a propriei sale libertăți. „Suntem cu toții de acord în ceea ce privește propria noastră libertate”, a declarat Samuel Johnson. „Dar nu suntem de acord în ceea ce privește libertatea celorlalți: pentru că în aceeași proporție în care noi luăm, alții trebuie să piardă. Cred că rar ne dorim ca mulțimea să aibă libertatea de a ne governa.”¹⁶ Aceasta era amenințarea pe care Edmund Burke o vedea în Revoluția Franceză: nu doar o expropriere a proprietăților sau o explozie de violență, ci o răsturnare a obligațiilor de deferență și ascultare. „Cei ce nivelează”, afirma Burke, „pot doar să schimbe și să pervertească ordinea naturală a lucrurilor”.

Ocupația unui frizer sau a unui lumânărar nu poate fi onorabilă pentru oricine – pentru a nu menționa alte ocupații încă și mai

¹⁵ Forbath, *Shaping of the American Labor Movement*, p. 65.

¹⁶ James Boswell, *Life of Johnson*, ed. R. W. Chapman și J. D. Fleeman (New York: Oxford University Press, 1998), p. 1017.

servile. Asemenea categorii de oameni nu trebuie oprite de către stat; dar statul este oprimat dacă se întâmplă ca acestea, fie individual, fie colectiv, să ajungă la conducerea lui.¹⁷

Burke recunoștea că în virtutea apartenenței la o comunitate politică, oamenii aveau numeroase drepturi – la roadele muncii lor, la moștenirea lor, la educație și la multe altele. Dar singurul drept pe care a refuzat să îl recunoască tuturor oamenilor a fost „participarea la puterea, autoritatea și conducerea treburilor statului”¹⁸, pe care ei credeau că ar trebui să o aibă.

Chiar și atunci când revendicările stângii se mută în domeniul economic, amenințarea extinderii libertății rămâne iminentă. Dacă femeilor și muncitorilor li se oferă resursele economice pentru a face alegeri independente, ei vor fi liberi să nu se supună soților și angajatorilor lor. De aceea, Lawrence Mead, unul dintre cei mai importanți oponenți intelectuali ai statului bunăstării în anii 1980 și 1990, a declarat că beneficiarului de ajutor social „trebuie să i se reducă libertatea, într-un anumit sens, mai degrabă decât să-i fie sporită”¹⁹. Pentru conservator, egalitatea prevestește mai mult decât o redistribuire a resurselor, a oportunităților și a rezultatelor – cu toate că și acestea îi displac.²⁰ Ceea ce egalitatea înseamnă în ultimă instanță este o rotație la nivelul puterii.

¹⁷ Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France*, ed. J. C. D. Clark (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2001), p. 205-206 [Edmund Burke, *Reflecții asupra Revoluției din Franța*, trad. Mihaela Czobor-Lupp (București: Nemira, 2000), p. 89-90]. Atenția ciudată pe care Burke o acordă frizerilor, dintre toate profesiile, ca obiect al sentimentelor sale antidemocrate, are o poveste interesantă în spate, pe care Don Herzog o explorează în cartea sa *Poisoning the Minds of the Lower Orders* (Princeton: Princeton University Press, 1998), p. 455-504.

¹⁸ *Ibid.*, p. 217-218 [p. 100].

¹⁹ Citat în Daniel T. Rodgers, *Age of Fracture* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2011), p. 207.

²⁰ Friedrich Hayek, *Law, Legislation and Liberty*, vol. 2: *The Mirage of Social Justice* (Chicago: University of Chicago Press, 1976), p. 84-85; Robert Nozick, *Anarchy, State, and Utopia* (New York: Basic Books, 1974), p. 235-238 [Robert

Conservatorul nu greșește când interpretează amenințarea stângii în acești termeni. Înainte de a muri, G. A. Cohen, una dintre cele mai incisive voci ale marxismului contemporan, a argumentat că o mare parte din programul de redistribuire economică al stângii poate fi înțeles nu ca un sacrificiu al libertății de dragul egalității, ci ca o extindere a libertății de la cei puțini la cei mulți.²¹ Și, într-adevăr, marile mișcări moderne de emancipare – de la abolirea sclaviei la feminism și până la lupta pentru drepturile muncitorilor și drepturile civile – au postulat întotdeauna o legătură între libertate și egalitate. Părăsind familia, fabrica și câmpul, unde lipsa de libertate și inegalitatea sunt fața și reversul aceleiași monede, aceste mișcări au făcut din libertate și egalitate părțile ireductibile, dar care se susțin reciproc, ale unui singur întreg. Legătura dintre libertate și egalitate nu a făcut ca argumentul pentru redistribuire să fie mai agreabil pentru dreapta. Așa cum se plângea un glumeț conservator umorist de viziunea lui John Dewey asupra social-democrației: „Definițiile libertății și egalității au fost atât de răstălmăcite, încât ambele concepte ajung să desemneze aceeași condiție.”²² Departe de a fi însă un truc progresist, această sinteză a libertății și egalității este un postulat central al politicii de emancipare. Dacă politica se conformează sau nu postulatului este, desigur, o altă poveste. Însă pentru conservator, îngrijorător nu este atât încălcarea postulatului, cât, mai degrabă, realizarea lui.

Unul dintre motivele pentru care exercitarea capacității subordona-tului de a acționa agită atât de mult imaginația conservatoare este

Nozick, *Anarhie, stat și utopie*, trad. Mircea Dumitru (București: Humanitas, 1997), p. 288-291].

²¹ G. A. Cohen, *Self-Ownership, Freedom, and Equality* (New York: Cambridge University Press, 1995), p. 28-32, 53-59, 98-115, 236-238.

²² Citat în Friedrich A. Hayek, *The Constitution of Liberty* (Chicago: University of Chicago Press, 1960), p. 424; vezi și p. 16-19 [Friedrich A. Hayek, *Constituția libertății*, trad. Lucian-Dumitru Dirdală (Iași: Institutul European, 1998), p. 431; vezi și p. 39-42].

că aceasta are loc într-un cadru intim. Fiecare explozie politică majoră – asaltul Bastiliei, cucerirea Palatului de Iarnă, Marșul asupra Washingtonului²³ – este declanșată de un fitil privat: lupta pentru drepturi și statut în familie, în fabrici și pe câmpuri. Politicienii și partidele vorbesc despre constituție și amendamente, drepturi naturale și privilegii moștenite. Dar adevăratul subiect al deciziilor lor este viața privată a puterii. „Aici se află secretul opoziției față de egalitatea femeii în stat”, scria Elizabeth Cady Stanton. „Bărbații nu sunt pregătiți să o recunoască nici la ei acasă.”²⁴ În spatele revoltei din stradă sau al dezbaterii din Parlament se află servitoarea care-i răspunde înapoi stăpânei sale, muncitoarea care nu se supune șefului ei. De aceea, argumentele noastre politice – nu numai despre familie, ci și despre statul bunăstării, drepturile civile și multe altele – pot fi atât de explozive: ele ating cele mai personale relații de putere. Acesta este și motivul pentru care atât de des le-a revenit romancierilor noștri sarcina de-a ne explica propria politică. La apogeul Mișcării pentru Drepturile Civile, James Baldwin a călătorit la Tallahassee. Acolo, într-o strângere de mână imaginară, a găsit stenograma ascunsă a crizei constituționale.²⁵

²³ *March on Washington for Jobs and Freedom* (Marșul asupra Washingtonului pentru locuri de muncă și libertate) a fost un eveniment de protest organizat pe 28 august 1963 de către activiști pentru drepturile afro-americanilor, care militau pentru egalitate și îmbunătățirea situației economice a populației de culoare. Adunând între 200.000 și 300.000 de participanți, marșul a fost una dintre cele mai mari demonstrații din istoria Statelor Unite și s-a încheiat cu celebrul discurs al lui Martin Luther King Jr.: „I Have a Dream”. (n. tr.)

²⁴ Elizabeth Cady Stanton, „Home Life”, în *The Elizabeth Cady Stanton - Susan B. Anthony Reader*, ed. Ellen Carol DuBois (Boston: Northeastern University Press, 1981, 1992), p. 132. Vezi și Cott, *Public Vows*, p. 67; Amy Dru Stanley, *From Bondage to Contract: Wage Labor, Marriage, and the Market in the Age of Slave Emancipation* (New York: Cambridge University Press, 1998), p. 177-178.

²⁵ Uneori, această stenogramă nu este atât de ascunsă. Punctul patru al platformei din 1948 a Partidului Democrat pentru Drepturile Statelor al lui Strom Thurmond – Dixiecratii – împletește spațiul public cu cel privat într-o unitate vizibilă și coerentă: „Susținem segregarea raselor și integritatea rasială a fiecărei rase; dreptul constituțional al fiecăruia de a alege cu cine se asociază; dreptul de a accepta un loc de muncă privat și de a-și câștiga existența în orice mod legal, fără

Sunt singurul pasager de culoare din aeroportul dărăpănat din Tallahassee. E o zi insuportabil de caldă. Un șofer negru, cu un câine mic în lesă, își întâmpină angajatoarea sa albă. Este atent la câine, dar conștient în secret de mine și respectuos față de ea într-un mod curios, grijuliu și răbdător. Ea este de vârstă mijlocie, luminoasă și cu fața pudrată, încântată să vadă cele două ființe care îi fac viața plăcută. Sunt sigur că nu i-a trecut niciodată prin cap că vreunul dintre cei doi ar avea capacitatea de-a o judeca sau că ar judeca-o aspru. Aproape că ar putea, mergând către șoferul ei, să întâmpine un prieten. Niciun prieten nu i-ar lumina chipul mai mult. Dacă mi-ar zâmbi mie așa, m-aș simți obligat să-i strâng mâna. Dar dacă aș întinde mâna, panică, nedumerire și oroare i-ar cuprinde imediat acel chip, atmosfera s-ar întuneca și pericolul, ba chiar amenințarea morții, ar umple imediat aerul. Pe astfel de semne și simboluri mărunte se bazează cabala sudică.²⁶

Conflictul privind sclavia americană – antecedentul care bânțuie această scenă din imaginația lui Baldwin – oferă un **exemplu** elocvent. Una dintre trăsăturile distinctive ale sclaviei din Statele Unite este că, spre deosebire de sclavii din Caraibe sau de șerbii din Rusia, mulți sclavi din Sud trăiau pe proprietăți mici, împreună cu stăpânii lor. Stăpânii cunoșteau numele sclavilor lor; le urmăreau nașterile, căsătoriile și decesele; și organizau petreceri pentru a onora aceste date. Interacțiunea personală dintre stăpân și sclav era

ingerința guvernului. Ne opunem eliminării segregării, abrogării reglementărilor privind încrucișarea raselor și a controlului angajărilor private de către burocrația federală, așa cum prevede așa-numitul «program pentru drepturi civile». Susținem autonomia, autogovernarea locală și reducerea la minimum a intervenției asupra drepturilor individuale.” *The Rise of Conservatism in America, 1945-2000: A Brief History with Documents*, ed. Ronald Story și Bruce Laurie (Boston: Bedford/St. Martin's, 2008), p. 39.

²⁶ James Baldwin, „They Can't Turn Back”, în *The Price of the Ticket: Collected Nonfiction, 1948-1985* (New York: St. Martin's Press, 1985), p. 215. Sunt recunoscător lui Jason Frank pentru că mi-a semnalat acest eseu.

fără egal, ceea ce l-a determinat pe Frederick Law Olmsted²⁷, aflat în vizită, să remarce „coabitarea și apropierea strânsă dintre negri și albi” în Virginia, „familiaritatea și intimitatea care ar fi stârnit mirare, dacă nu chiar o vădită dezaprobare, în aproape orice context din Nord”²⁸. Doar „relațiile dintre soț și soție, părinte și copil, frate și soră”, scria apologetul sclaviei Thomas Dew, produceau „o legătură mai strânsă” decât cea dintre stăpân și sclav; cea din urmă relație, declara William Harper, un alt apărător al sclaviei, fiind „una dintre cele mai intime relații din societate”²⁹. În schimb, după abolirea sclaviei, mulți albi au deplâns răcirea relațiilor dintre rase. „Țin mult la negri”, spunea un locuitor din Mississippi în 1918, „dar legătura dintre noi nu mai este la fel de strânsă cum era între tatăl meu și sclavii săi.”³⁰

Desigur, cea mai mare parte a acestui discurs era propagandă și autoamăgire, dar, într-o privință, nu era: apropierea stăpânului de sclav a dus la o formă de conducere deosebit de personală. Stăpânii concepeau și aplicau reguli „neobișnuit de detaliate” pentru sclavii lor, dictându-le când trebuiau să se trezească, să mănânce, să muncească, să doarmă, să grădinărească, să se viziteze și să se roage. Stăpânii hotărau asupra partenerilor și căsătoriilor sclavilor lor. Le dădeau nume copiilor lor și, când piața o impunea, îi separau de părinții lor. Iar în timp ce stăpânii – precum și fiii stăpânilor și supraveghetorii – se foloseau de trupurile sclavelor ori de câte ori doreau, ei considerau mai mult decât firesc să supravegheze și să

²⁷ Frederick Law Olmsted (1822-1903) – arhitect peisagist, jurnalist și critic al sclaviei. (n. tr.)

²⁸ Peter Kolchin, *American Slavery, 1619-1877* (New York: Hill and Wang, 1993, 2003), p. 100-102, 105, 111, 115, 117.

²⁹ Thomas Roderick Dew, „Abolition of Negro Slavery”, și William Harper, „Memoir on Slavery”, ambele în *The Ideology of Slavery: Proslavery Thought in the Antebellum South, 1830-1860*, ed. Drew Gilpin Faust (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1981), p. 65, 100.

³⁰ Neil R. McMillen, *Dark Journey: Black Mississippians in the Age of Jim Crow* (Urbana: University of Illinois Press, 1989), p. 7.

pedepsească orice act sexual între sclavii lor.³¹ Trăind cu sclavii lor, stăpânii aveau mijloace directe de a le controla comportamentul și o hartă detaliată a tuturor comportamentelor care trebuiau controlate.

Consecințele acestei apropieri erau resimțite nu doar de sclav, ci și de stăpân. Având zi de zi experiența stăpânirii, el ajungea să se identifice în întregime cu aceasta. Atât de completă era această identificare, încât orice semn al nesupunerii sclavului – și cu atât mai mult al emancipării sale – era văzut ca un atac intolerabil la persoana stăpânului. Când Calhoun declara că sclavia „s-a dezvoltat împreună cu societatea și instituțiile noastre, și că este atât de strâns împletită cu ele, încât a o distruge ar însemna să ne distrugem ca popor”, el nu se referea doar la societate în ansamblu sau în abstract.³² El se gândea la oameni concreți cufundați în experiența de zi cu zi a stăpânirii altor bărbați și femei. Dacă-l lipsim de această experiență, distrugem nu doar stăpânul, ci și omul – precum și pe toți cei care aspirau să devină sau credeau deja că sunt stăpâni.

Pentru că stăpânul puna o distanță atât de mică între el și stăpânirea sa, el ar fi luat măsuri fără precedent ca să-și păstreze ceea ce deținea. Pretutindeni în statele americane, proprietarii de sclavi și-au apărat privilegiile, dar nicăieri cu intensitatea sau violența clasei stăpânilor din Sud. În afara Sudului, scria C. Vann Woodward, sfârșitul sclaviei reprezenta „lichidarea unei investiții”. În interiorul lui, ea reprezenta „moartea unei societăți”³³. Iar când, după Războiul Civil, clasa stăpânilor a luptat cu aceeași ferocitate să-și restabilească privilegiile și puterea, proximitatea conducerii – apropierea stăpânirii – era ceea ce domina gândirea ei. Așa cum

³¹ Kolchin, *American Slavery*, p. 118-120, 123-124, 126; Ira Berlin, *Many Thousands Gone: The First Two Centuries of Slavery in North America* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1998), p. 94-95, 112, 128-132, 149-150, 174-175, 188-189.

³² Calhoun, „Speech on the Reception of Abolition Petitions”, în *Union and Liberty*, p. 473; vezi și Dew, „Abolition of Negro Slavery”, p. 23-24, 27; Kolchin, *American Slavery*, p. 170, 181-182, 184, 189.

³³ Citat în Kolchin, *American Slavery*, p. 198.

Henry McNeal Turner, un Republican de culoare din Georgia, puna în 1871 problema: „Nu le pasă atât de mult dacă negrii sunt admiși în sălile Congresului [...], cât nu vor ca negrii să fie deasupra lor la ei acasă.” O sută de ani mai târziu, un țăran arendaș³⁴ de culoare din Mississippi recurgea încă la cele mai domestice expresii pentru a descrie relațiile dintre cei de culoare și albi: „Trebuia să ascultăm de ei la fel cum copiii noștri ascultă de noi.”³⁵

Când conservatorul se uită la o mișcare democratică din păturile de jos, asta (și exercitarea capacității lor de a acționa) e ceea ce vede: o tulburare teribilă a vieții private a puterii. Martor la alegerea lui Thomas Jefferson în 1800, Theodore Sedgwick se plângea: „Aristocrația virtuții este distrusă; influența personală a luat sfârșit.”³⁶ Uneori conservatorul este implicat personal în acea viață, alteori nu. Oricum ar fi, ceea ce conferă teoriei sale o ingenuitate palpabilă și o ferocitate morală este tocmai această anxietate față de nedreptățile private din spatele agitației publice. „Scopul real” al Revoluției Franceze, spunea Burke în fața Parlamentului în 1790, este

să rupă toate acele conexiuni, naturale și civile, care reglementează și țin laolaltă comunitatea printr-un lanț al subordonărilor; să ridice soldații împotriva ofițerilor lor; servitorii împotriva stăpânilor; meșteșugarii împotriva clienților lor; artizanii împotriva angajatorilor lor; chiriașii împotriva proprietarilor; preoții împotriva episcopilor lor; și copiii împotriva părinților lor.³⁷

³⁴ În original: *sharecropper*. Acesta este un tip de fermier care închiria terenul pe care îl cultiva (și deseori și uneltele) de la proprietar în schimbul unei părți din propria recoltă. Acest tip de aranjament contractual a înlocuit sclavia, permițând continuarea exploatării forței de muncă a negrilor în agricultura statelor sudice ale Statele Unite. (n. tr.)

³⁵ Steven Hahn, *A Nation under Our Feet: Black Political Struggles in the Rural South from Slavery to the Great Migration* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2003), p. 218; McMillen, *Dark Journey*, p. 125.

³⁶ Patrick Allitt, *The Conservatives: Ideas & Personalities Throughout American History* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 2009), p. 19.

³⁷ Edmund Burke, „Speech on the Army Estimates (9 februarie 1790)”, în *The Portable Edmund Burke*, ed. Isaac Kramnick (New York: Penguin, 1999), p. 413-414.